

SREMSKI KARLOVCI JUVELIRNICA ISTORIJE

Barokni tornjevi — Sremski Karlovci

Pitoreskni grad okružen vinogradima, smešten na severoistočnim obroncima Fruške gore, uz Dunav, više od dva stoleća bio je središte duhovnog, političkog i kulturnog života srpskog naroda u Austrougarskoj. Ovde je 1699. godine potpisan Karlovački mir, čuven i po tome što se prvi put u istoriji diplomatije desilo da pregovarači, poput vitezova kralja Artura, sednu za okrugli sto. Uz to, za svaku od strana otvoren je po jedan ulaz, da bi bili ravnopravni. Tu je danas poznata Kapela mira.

Ovaj gradić, muzej pod vedrim nebom, sav je satkan od dragulja istorije, ali mnogi dolaze i zbog „radosti vina“, ponajvećma krajem septembra ili početkom oktobra, kad se ovde, u vreme berbe, organizuje veliki grožđenbal. Fina karlovačka vina su još od 18. veka slata na bečki dvor, posebno „ausbruch“, „ciparsko vino“, „bermet kapljaš“ i običan „bermet“. Ona se i danas spravljaju u specijalizovanim podrumima i u vrlo ograničenim količinama.

Nezaobilazan je i Muzej pčelarstva porodice Živanović čiji je osnivač Jovan još 1878. osnovao drugu katedru u Evropi i na njoj predavao, što danas čini njegov praunuk Žarko.

63 km severno od Beograda

„100 dobrih razloga da posetite Srbiju“ | Turistička organizacija Srbije
Za izdavača Mišo Vujović, direktor i glavni urednik | „Princip Bonart Pres“
Tekstovi: Petar Milatović i arhiva „Princip Bonart Pres“
Fotografija: Turistička organizacija Vojvodine

Preuzeto sa: <http://www.riznicasrpska.net/riznicasrpska/index.php?topic=100.0>

Sremski Karlovci pominju se kao grad prvi put pod imenom Castellum Karom. Godine 1465 pripadao je porodici Maroti, a 1477 Batoriju. Turci su ga osvojili 1521 godine i tom prilikom porušili gradsko utvrđenje.

Ime Karlovci prvi put se pominje u pisanim izvorima 1553 godine. Godine 1699 sklopljen je u Karlovcima mir između Austrije i Turske, poznat u istoriji pod imenom Karlovački mir, koji je bio sudbonosan za tursku imperiju.

Sremski Karlovci su već početkom XVIII veka igrali važnu ulogu u kulturnom i političkom životu našega naroda. Skoro svi srpski narodno-crkveni sabori održavani su u njima. Ovi sabori su između ostalog zastupali i narodna prava prema Habzburškoj monarhiji. Karlovci su pored Novog Sada bili prosvetni centar Srba u Vojvodini. Još sredinom XVIII veka postojala je ovde neka vrsta gimnazije pod imenom latinske škole. Godine 1791 osnovana je prva prava srpska gimnazija, a uskoro potom i prva srpska bogoslovija.

U Sremskim Karlovcima izlazio je veliki broj srpskih časopisa i listova koji su čitani ne samo u Vojvodini već i u Srbiji, bez obzira na tadašnje državne granice.

U samoj varoši nalazi se nekoliko objekata od arhitektonskog i umetničkog značaja:

Na Trgu Branka Radičevića, pored česme u baroknom stilu iz 1790 godine, leži zgrada bivšeg Magistrata, sagrađena u ampir stilu prvih godina XIX veka. (1806—1811);

Karlovačka gimnazija sa kraja XIX veka, čiji izvesni dekorativni elementi podsećaju na srednjevekovne srpske građevine, a koja je zidana po projektu arhitekte Partoša;

Patrijaršijski dvor, delo arhitekte Vladimira Nikolića; najmonumentalnija građevina XIX veka u Vojvodini;

Dom Angeline Dejanović, u Glavnoj ulici, podignut 1790 godine u izrazito baroknom stilu, sa docnije prepravljenim spratom u renesansnom stilu.

Gradski muzej. — Smešten je u dvorcu patrijarha Josifa Rajačića (1785—1861), u baroknom je stilu a podignut je sredinom XIX veka. Muzej ima istorisku, arheološku, etnografsku i umetničku zbirku.

U arheološkoj zbirci nalaze se primerci preistoriskog oruđa. U istoriskoj su razna dokumenta koja se odnose na rad patrijarha Josifa Rajačića i zatim razna dokumenta pojedinih kulturno-prosvetnih ustanova. Etnografska zbirka sastoji se iz raznih vezova, ćilimova i drugih predmeta domaće radinosti iz okoline Karlovaca. Umetnička zbirka obuhvata nekoliko portreta Pavla Đurkovića, Georgija Bakalovića, Pavla Simića, Uroša Predića, Stevana Aleksića, kao i stilski nameštaj sa kraja XVIII i početka XIX veka.

Saborna crkva. — Nalazi se na Trgu Branka Radičevića. Podignuta je sredinom XVIII veka (1752—1762) u baroknom stilu. Kasnije, krajem XIX veka, restaurisana je po uputstvima arhitekte Vladimira Nikolića i tom prilikom dobila je renesansnu fasadu, dok je zvonik ostao prvobitan. Ikone na ikonostasu radilo je više slikara. Prestone ikone su od Jakova Orfelina, praznične od Teodora Kračuna, a za one pri vrhu, pretpostavlja se da su rad Teodora Ilića Češljara.

Na zidovima glavnog dela crkve nalaze se umetničke slike Paje Jovanovića, sa scenama iz narodne istorije i starog zaveta.

Gornja crkva. — Ikonostas je radio Dimitrije Bačević.

Donja crkva. — Ikone na ikonostasu koje je radio Teodor Ilić Češljara nevesto je restaurisao kasnije P. Čortanović.

Arhiv patrijaršijsko-mitropolitiski, — smešten je u zgradi Narodno-crkvenih fondova. Sa svojim aktama i dokumentima iz vremena od 1690. do 1939. godine pretstavlja dragocenu vrednost za proučavanje političke i kulturne istorije srpskog naroda.

STRAŽILOVO. — Na 3 km od Sremskih Karlovaca leži ovo opevano brdo sa grobom Branka Radičevića. Prilikom tridesetogodišnjice smrti slavnog pesnika, 1883, prenete su njegove mošti iz Beča i sahranjene ovde.

Prvi put se pominju 1308. godine kao Castrum Karon. Ime potiče od najstarijih vlasnika utvrđenja, porodice De Karon. Turci su 1521. porušili staru tvrđavu. U svom "Putovanju u Carigrad" sredinom XVI veka, Melhior Bezold piše: „Karlovica je velika varošica i čini mi se da od Beča do nje nismo bolje vino pili“. Rat Svete lige i Austrije protiv Turske završen je potpisivanjem mira u Karlovcima 1699, a na mestu potpisivanja mirovnog ugovora sagrađena je Kapela mira. Od 1713. u Sremskim Karlovcima je sedište pravoslavne mitropolije. Sve do 1918. predstavlja verski, a delom i kulturni centar Srba u Vojvodini.

Prilikom zemljanih radova u gradu su nalaženi tragovi starih kultura: ostava eneolitskog posuđa, delovi arhitekture i grobovi iz rimskog perioda.

Centar Sremskih Karlovaca je vredna ambijentalna celina, nastala tokom dva poslednja veka. Trg Branka Radičevića, u čijem centru je barokna česma od crvenog kamena iz 1790. godine, uokviruju nekadašnji magistrat — sada Arhiv — u ampir stilu, iz 1805. godine nekoliko starih građanskih kuća iz XVIII veka, apoteka iz 1890. godine, „Stefaneum“ i zgrada Arhiva SANU, sagrađena početkom XX veka po projektu Vladimira Nikolića, zgrada Patrijaršije — sada Arhiv Vojvodine — sagrađena 1894. godine, Saborna srpska pravoslavna crkva, sagrađena 1758—1762. godine, Rimokatolička crkva, sagrađena 1768, Gimnazija sagrađena 1891. godine po projektu Partoša (Ogula Partos) i Lehnera (Odon Lechner). Osim zgrada na Trgu značajna su dela stare arhitekture: kuća Dimitrija Anastasijevića Sabova, osnivača Karlovačke gimnazije, sagrađena 1790. godine i ukrašena baroknim kovanim gvožđem i dvorac Josifa Rajačića iz prve polovine XIX veka.

U sremskokarlovačkim crkvama čuvaju se vredna dela likovne i primenjene umetnosti.

Najstarija je Gornja crkva (srpska pravoslavna), koja je obnovljena 1746. godine, a ikonostas je delo Dimitrija Bačevića, građanina karlovačkog. Ikonostas u Saboroj crkvi se ubraja u najreprezentativnija dela srpskog baroka, a zajednički je rad Jakova Orfelina i Teodora Kračuna iz 1780. godine. U crkvi je pet velikih kompozicija Paje Jovanovića i zbirka predmeta primenjene umetnosti. U Donjoj crkvi (srpska pravoslavna) je ikonostas iz 1828—1829, delo duboresca Marka Vujatovića, dok su ikone i zidne slike rad Dimitrija Bratoglića.

Kapela mira je, po projektu Vladimira Nikolića, iz temelja obnovljena 1908. godine.

Zavičajni muzej ima arheološku, etnografsku i istorijsku zbirku i poseban deo posvećen pesniku Branku Radičeviću.

SABORNA CRKVA SVETOG NIKOLE U SREMSKIM KARLOVCIMA

Na mestu današnje Saborne crkve, u XVI veku se nalazila manja crkva, istom svecu posvećena. Mitropolit Pavle Nenadović je 1758. godine odlučio da se sruši stara crkva i da se na njenom mestu otpočne sa gradnjom nove Saborne crkve. Sredstva su većim delom bila mitropolitova, a priloge su dali i mnogi Karlovačani. Temelji su osveštani 07. maja 1758. godine, a prilozima mitropolita, naroda i manastira, ona je, po planu izrađenom u Beču, završena za četiri godine.

Saborna crkva je građena u baroknom stilu kao trobrodna katedrala. Majstori graditelji bili su Kosta Cincarin i Nemač Johanese. Na prednjem delu crkve ističu se dva velika zvonika (koja po crkvenom učenju simbolično predstavljaju dvojnu prirodu Isusa Hrista — ljudsku i božansku) i jedan mali između njih. Izgrađeni su po projektu Zaharija Orfelina. Crkva je potpuno završena 1762.

Na prozorima se nalaze vitraži, rad nemačkih majstora, a iznad horske apside je veliki vitraž Sv. Nikole.

U oltarskom prostoru nalazi se veliki ikonostas koji su oslikali Teodor Kračun koji je tragično nastradao i Jakov Orfelin. Kračun je oslikao likove jevanđelista u uglovima kubeta i ikone u gornjem delu ikonostasa koje su obložene pozlatom 24-karatnog zlata. Jakov Orfelin je završio radove na ikonostasu. Ikonostas predstavlja vrhunac umetničkih ostvarenja baroknog slikarstva u vojvođanskoj umetnosti. Rezbariju ikonostasa radio i arhijerejskok prestola radio je Arsenije Marković.

U oltarskom delu smešten je sveti ćivot sa delom moštiju Sv. Arsenija Sremca, učenika Sv. Save i njegovog naslednika na arhiepiskopskom tronu. Između oltarskog dela i naosa postavljena su dva prestola — sa desne strane za patrijarha, a sa leve, za kralja ili prestolonaslednika.

Saborna crkva je teško stradala u velikom požaru, koji je izbio u Karlovcima 7. septembra 1799. godine, kada je plamen, pored dela zgrade Magistrata, progutao i 64 kuće. Na samoj crkvi izgoreo je desni toranj, na kojem su bila zvona, dok je levi bio teško oštećen. Crkva je obnovljena 1805. godine.

Generalno je obnovljena i restaurirana po projektu arhitekta Vladimira Nikolića, 1909—1910, za vreme patrijarha Lukijana Bogdanovića. Tada je, zbog postizanja harmonije s novim Patrijaršijskim dvorom, dobila renesansnu fasadu, umesto ranije barokne. Bilo je i nekih arhitektonskih promena u samom enterijeru hrama, hor je smanjen i s njega je uklonjena kapela svetog Georgija (ikone i oltar su prenete u riznicu), južna vrata su zazidana, skinuta je predikaonica i na to mesto stavljen je vladarski tron, ispod ikone despota Stefana Lazarevića.

Crkva je popločana mramornim pločama, a na svodu je izveden mozaik s motivima Crkve svete Sofije u Carigradu. Slikar Paja Jovanović (1859—1957) je za karlovačku Sabornu crkvu, po narudžbi patrijarha Georgija Brankovića, izradio više slika s biblijskim i istorijskim motivima, koje se sada nalaze iznad pevnica, kao i tri kompozicije, iznad stolova u naosu, na kojima su predstavljene scene iz srpske srednjovekovne istorije, uglavnom vezane za kult svetog Save.

Iznad leve pevnice nalaze se car David dok svira harfu i peva psalme, prorok Mojsije kako prima tablice zakona i car Solomon. Zid iznad desne pevnice ukrašen je predstavama svetog Jovana Damaskina, Hristove besede na Maslinovoj gori i svetog kralja Milutina. Sabornu crkvu krasi još tri kompozicije Paje Jovanovića, koje se nalaze u naosu: Sveti Sava kruniše svog brata Stefana za prvog kralja srpskog, Spaljivanje moštiju svetog Save na Vračaru i Sveti Sava miri zavađenu braću Stefana i Vukana.

U priprati se nalazi velika kompozicija Save Stojkova „Proglašenje srpske Vojvodine“, postavljena 1998. godine, za proslavu 150. godišnjice Majske skupštine. Ispred Kračunovog i Orfelinovog ikonostasa nalazi se čivot s delom moštiju svetog Arsenija Sremca (1233—1263), učenika svetog Save i njegovog naslednika na mestu srpskog arhiepiskopa. Arhiepiskop Arsenije je 30 godina upravljao Srpskom crkvom i sagradio manastir Pečke patrijaršije, u koji je iz manastira Žiče, preneo sedište crkve.

U kriпти Saborne crkve sahranjeni su skoro svi karlovački mitropoliti i patrijarsi, izuzev Arsenija III i IV, čiji su zemni ostaci u manastiru Krušedol i patrijarha Georgija Brankovića i Lukijana Bogdanovića, koji su zbog čestih poplava položeni u za njih izgrađenu kriptu Gornje crkve.

U karlovačkoj Sabornoj crkvi nalazi se i ruska ikona „Presveta Bogorodica“ iz XIV veka, koju su ruski monasi, kao čudotvornu, poklonili pećkom patrijarhu. (Ima je na slikama.)

Tu čudotvornu ikonu je patrijarh Arsenije Čarnojević poneo sa sobom u Velikoj seobi, 1690. godine, a od 1713. godine nalazi se u Sremskim Karlovcima. Jednom godišnje, o Đurđevdanu, ikona „Presveta Bogorodica“ iznosi se iz hrama i nosi u litiji karlovačkim ulicama.

Fotos liturgije je sa zvaničnog sajta Sr. Karlovaca. Na njemu se vide i slike Paje Jovanovića o kojima se u tekstu govori i druge ikone. U nekoliko navrata sam svraćao da napravim kvalitetnije fotografije unutrašnjosti, ali uslovi za to nisu postojali — već neko vreme su u toku radovi na obnovi unutrašnjosti, slike su uklonjene, a skele restauratora zaklanjaju vidik.

Na fotografiji je i ploča na zidu crkve koja govori o početku i završetku gradnje.

Ploča na slici sa imenima četiri mitropolita, četiri patrijarha i dva episkopa je u crkvi iznad kripte.

Mnogobrojni posetioци, svatovi, učesnici obreda krštenja slikaju se ispred crkve i pored „Četiri lava“.

Na prelasku iz XVIII u XIX vek „Bogati meštani su angažovali čuvenog italijanskog arhitektu Đuzepa Aprilija“ da se podigne česma a sve je rađeno pod kontrolom kamenoresca Andrije Solara. Mermer je dopremljen iz Mađarske iz kamenoloma koji i danas postoji. Na pločama piše da je prvi put obnovljena 1858. a drugi put da je izmeštene na sadašnju lokaciju i renovirana 1925. Poslednja obnova je završena 2008.

Panorama Karlovaca prikazuje koncentrovanu baštinu Srba: Srpski pravoslavni bogoslovski seminar (bogosloviju) Bogoslovski internat, Patrijaršiju (ispred nje je Gornja crkva iz XVI v.) zvonike Saborne crkve; Donju crkvu zaklanja krošnja platana, a sasvim desno je i katolička crkva, dok se najstarija srpska Gimnazija, koja je do nje ne vidi.